

7. SEGÉDANYAG

A GYERMEKMUNKA ÁLDOZATAINAK TÖRTÉNETEI

1. CSAPAT

1. [John Allett](#) 14 éves korában kezdett egy textilgyárban dolgozni. Allett 53 éves volt, amikor Michael Sadler és alsóházi bizottsága interjút készített vele 1832. május 21-én.

Kérdés: Elárulná, hogy a munkaórák száma megnőtt-e?

Válasz: Amikor először jártam gyárban, a munkaidő nagyjából napi tizenegy óra volt, de ez idővel tizenöt, tizenhat, néha tizennyolc órára nőtt. Láttam a saját gyermekeimet, milyen visszafogottan élénkek voltak, de a hét vége felé kezdtek kifáradni.

Kérdés: Szinte folyamatosan talpon vannak?

Válasz: Mindig. Nem lehet pihenni.

Kérdés: Rendkívül álmosak voltak?

Válasz: Nagyon álmosak. Este a legkisebb fiam megkérdezte: „Apa, hány óra van?” Erre valami ilyesmit válaszoltam: „Hét óra.” „Ó! Még csak két óra múlva lesz kilenc?” Nem bírom ki; arra gondoltam, szinte inkább látnám őket éhezni, mint ennyire kizsigerelni. Hallottam, ahogy az ajtótól néhány centire bekiabál: „Anyá, kész a vacsorám?”, és láttam, mikor levették a hátamról, hogy elaludt, mielőtt elfogyaszthatta volna.

Kérdés: Ez a gyermek mikor ment először a gyárba?

Válasz: Hat-hét éves korában.

Kérdés: Több baleset történik a nap vége felé?

Válasz: Tudomásom szerint több baleset történik a nap kezdetén, mint később. Szemtanúja voltam egynek. Az egyik gyermek gyapjúval dolgozott, vagyis előkészítette a gyapjút a géphez, de a szíj elkapta, mivel alig volt magánál, és berántotta a gépezetbe, az egyik végtagját itt találtuk meg, a másikat ott, és darabokra volt vágva; az egész teste bekerült és meg lett mángorolva.

2. **Elizabeth Bentley** 1809-ben született Leeds-ben. Hatéves korában kezdett dolgozni egy lentilolóban. Elizabeth-tel 1832. június 4-én készített interjú Michael Sadler és alsóházi bizottsága. Elizabeth elmesélte, hogy a kártolóban folytatott munka milyen komolyan károsította egészségét. „Nagyon poros volt, a por bekerült a tüdőmbe, és a munka olyan nehéz volt. Az egészségem annyira leromlott, hogy mikor lehúztam a kosarakat, kihúztam a csontjaimat a helyükről.” Elizabeth elmesélte, hogy emiatt ekkor már „jelentősen deformált” volt. Majd így folytatta: „Nagyjából tizenhárom éves koromban kezdődött, azóta csak egyre rosszabb lett.”

Kérdés: Mennyi volt a munkaidő?

Válasz: Gyermekként hajnali öttől este kilencig dolgoztam.

Kérdés: Mennyi időt engedélyeztek az étkezésre?

Válasz: Délben negyven percet.

Kérdés: Volt idő reggelizni vagy inni?

Válasz: Nem, úgy reggeliztünk és ittunk, ahogy sikerült.

Kérdés: Volt idejük elfogyasztani az ételt?

Válasz: Nem, ott kellett hagynunk, vagy hazavihettük, és ha nem vittük haza, akkor a felügyelő vitte el és a disznóknak adta.

Kérdés: Mi történt, ha valaki kicsit lassabban dolgozott vagy elkésett?

Válasz: Szíjjal megverték minket.

Kérdés: Milyen munkát végzett?

Válasz: Mázsáló voltam a kártolóban.

Kérdés: Mennyi ideig dolgozott ott?

Válasz: Reggel fél hattól este nyolcig.

Kérdés: Milyen a kártoló?

Válasz: Poros. Nem lehet látni a másikat a portól.

Kérdés: A kártolóban végzet munka kihatott az egészségére?

Válasz: Igen, olyan poros volt, hogy a por bekerült a tüdőmbe, és a munka is nagyon nehéz volt. Az egészségem annyira leromlott, hogy mikor lehúztam a kosarakat, kihúztam a csontjaimat a helyükről.

Kérdés: A teste e munka következtében deformálódott ilyen jelentős mértékben?

Válasz: Igen.

Kérdés: Mikor kezdődött?

Válasz: Nagyjából tizenhárom éves koromban kezdődött, azóta csak egyre rosszabb lett. Miután édesanyám meghalt, nekem kellett magamról gondoskodnom.

Kérdés: Hol él most?

Válasz: A szegényházban.

Kérdés: Egyáltalán nem képes gyárban dolgozni?

Válasz: Nem.

Kérdés: Igen fiatal kortól kezdve viszont dolgozott, ameddig csak bírt, igaz?

Válasz: Igaz.

Kérdés: És özvegy édesanyját is támogatta, amíg csak tudta, igaz?

Válasz: Igen.

2. CSAPAT

1. [John Birley](#) 1805-ben született a londoni Bethnal Greenben. Édesapja kétéves korában hunyt el. Édesanyja megbetegedett, és ő maga és nővére 1810-ben a Bethnal Green-i dologházba került. Birley erről később így beszélt: „Jó ételt kaptunk, jó ágyat és hetente kétszer-háromszor szabadidőnk is volt. Megtanítottak olvasni és minden tekintetben jól bántak velünk.”

„Abban az évben, amikor édesanyám meghalt, hat-hét éves lehettem, jött egy ember, aki községi tanoncokat keresett. Mintegy negyven gyermeket berendeltek a nagyterembe. Mit is mondjak, nagyjából húsz úriember ült egy asztalnál, előttük toll és papír. Egyenként szólítottak minket név szerint. Sorban álltunk előttük mindannyian. Mikor mondták a nevemet, kiléptem a terem közepére.” A férfi így szólt: „Nos, John, igazán rendes gyerek vagy, szeretnél vidékre menni?” John így válaszolt: „Igen, uram.”

Birleyt Derbyshire-be, Buxtonba vitték. „Szombat délután négyre értünk Buxtonba. Egy fedett szekér várt ránk ott. Mind beszálltunk, és a Litton Mill-i inasházába mentünk, Buxtontól körülbelül hat mérföldre. A szekér megállt, és mi felmentünk a házhoz, ahol találkoztunk a gazdával, aki eljött megvizsgálni minket, és utasításokat adott, hogy hol szállásoljanak el bennünket. Kaptunk némi vacsorát. Nagyon éhesek voltunk, de nem bírtuk megenni. Derbyshire-i zabpogácsát kaptunk, amit sosem láttunk még. Olyan savanyú volt, mint az ecet.”

John Birley megtudta, hogy Cressbrook Millben lett inas. „Szokásos munkaidőnk reggel öttől este kilencig vagy tízig tartott; szombaton éjjel tizenegyig, gyakran éjfélig, vasárnap pedig a gépezetet tisztítottuk. Nem hagytak időt a reggelire, nem lehetett leülni vacsorázni, és nem volt uzsonna sem. Öt órakor kimentünk a gyárba, nyolcig vagy kilencig dolgoztunk, ekkor reggelit hoztak nekünk, amely vizes zabkásából állt, benne zabpogácsával és ízesítésül hagymával. A vacsora derbyshire-i zabpogácsa volt négyfelé vágva, két halomba rakva. Az egyiket megvajazták, a másikra nádcukorszirupot tettek. A zabpogácsához tejet kaptunk. Megittuk a tejet, és kezünkbe fogtuk a zabpogácsát, majd visszamentünk dolgozni anélkül, hogy leültünk volna. Ezután folytattuk a munkát este kilencig vagy tízig, amikor a vízkerék megállt. Akkor mi is abbahagytuk a munkát, és az inasházba mentünk, amely nagyjából 270 méterre volt a gyártól. Nagy kőház volt, két-két és fél méter magas fal vette körül, egy ajtóval, amelyet mindig zártak. Nagyjából százötven inast lehetett elszállásolni benne.”

Mint a legtöbb inással, Birleyvel is durván bántak: „Needham úrnak, a gazdának öt fia volt, Frank, Charles, Samuel, Robert és John. A fiúk és egy Swann nevű ember, a felügyelő, mogyoróvesszővel járták a malmot. Frank egyszer addig vert, amíg maga is megrémült. Azt hitte, megölt. Halántékon ütött, és vég nélkül csépelte. Egyszer leütött, és egy bottal fenyegetett. Hogy mentsem a fejemet, felemeltem a kezem, amire teljes erőből lesújtott. Eltört a könyököm. Máig viselem a nyomát és naponta szenvedek a fájdalomtól, és ez így is marad, amíg élek.”

Birley úgy döntött, jelenti a Bethnal Green-i dologháznak nehéz helyzetét: „Tudatni akartam a Bethnal Green-i parókiával, hogyan bánnak velünk, ezért levelet írtam John Oatsszal, és elvittem a tydeswelli postára. Felnyitották, és átadták az öreg Needhamnek. Addig vert minket egy furkósbottal, amíg már kúszni is alig tudtunk. Nem sokkal ezután jött három úriember Londonból. Ám mielőtt még a vizsgálatra sor került volna, lemosdattak és tisztába öltöztettek bennünket, és utasítottak minket, hogy mondjuk azt, szeretünk a gyárban dolgozni, és jól bánnak velünk. Needham és fiai is a szobában tartózkodtak a vizsgálat alatt. Az úriemberek megkérdezték minket, hogyan bánnak velünk, és mi úgy válaszoltunk, ahogy a gazdáék meghagyták. Nem mertünk mást tenni, tudtuk, mi lesz, ha elmondjuk az igazat.”

1849 nyarán James Rayner Stephens interjú készített John Birleyvel. John élettörténete, melyben beszámol a gyermekkorában Cressbrook Mill-i gyárban végzett munkáról, az Ashtoni Hírmondóban (Ashton Chronicle) jelent meg, 1849. május 19-én.

2. [Egy 11 éves lányka vallomása: az „Ipar kezdetei” \(Les débuts de l’industrie\) című könyvben, 43. o., A bányabizottság vizsgálata](#) (1842):

„Három éve dolgozom a bánya mélyén apám számára. Hajnali kettőkor kell lemennem az aknába, és délután egykor vagy kettőkor jövök fel. Este hatkor fekszem le, hogy másnap újra tudjam kezdeni. Az akna azon részén, ahol dolgozom, a lelőhely egy meredek lejtőn található. A rakományommal négy emelkedőn vagy létrán kell felmásznom, hogy a bánya fő vágatába érjek. Az a munkám, hogy négyöt, egyenként kétszáz kilogrammos kocsit kiürítsek. Húszszor kell fordulnom, hogy az öt kocsit ki tudjam üríteni. Ha nem sikerül, verést kapok. Nagyon örülök, amikor végzek a munkával, mert teljesen kimerít.”

3. [Vizsgálati jegyzőkönyv](#) (archives départementales de la Loire (Loire megyei levéltár) 88 M 21)

„A Sieur Irénée Laurent üveggyárban, Vauche-ban, július 27-én délután ötkor a 8 éves Jean-Marie Januel egy olyan csoport tagjaként dolgozott, amely reggel négykor kezdi a munkát, és éjfélkor fejezi be... e nehéz körülmények között e gyermek nem jár iskolába, nincs munkakönyve és nem szerepel a munkások nyilvántartásában, ami megalapozza, hogy védelembe vegyük.” „1891. május 9-én, hajnali kettőkor – mivel meg voltunk győződve arról, hogy az éjjel dolgozó gyermekeket elrejtik előlünk, felmentünk az hálóteremként szolgáló padlásra, ahol ráleltünk a fent nevezett Granger Josephre, aki teljesen felöltözve bújt el az ágyban, fején sapka, lábán cipő, és kezében még a horgolótű, amivel a szövőszék szálait húzza. Mikor kikérdeztük, előbb azt mondta, hogy ő nem dolgozik, hogy így felöltözve feküdt le, majd később Perrichon úr előtt azt mondta, hogy az éjféltől délig dolgozó csapat tagja. Mivel a lányok hálótermébe nem mertünk bemenni... befejeztük a vizsgálatot, de továbbra is meggyőződésünk, hogy ott talpig felöltözött kiskorú lányokat rejtegettek előlünk.”

3. CSAPAT

William Dodd, William Dodd, egy gyári munkába belerokkant nyomorék tapasztalatainak és szenvedéseinek története (1841)

Hatéves koromban csomózó lettem . A csomózó munkáját nem értheti meg az olvasó, ha nem ismeri a gyapjúfonal fonására használt gépet, amelyet billynek is neveztek. A billy egy H alakú gépezet, amelynek egyik oldala rögzített, másik oldala viszont mozgatható, és az álló részhez hozzányomható, mintha egy éjjeliszekrény fiókja lenne; a mozgó rész, azaz a kocsi hat vaskeréken siklik előre és hátra három vassínen, mint a vonatkocsi a vasúti síneken. A kocsiiban vannak az orsók, 70 vagy akár 100 darab is, melyeket egyetlen kerék forgat, amely a fonó gondjaira van bízva. Amikor a fonó alulról közelíti a kocsit a gép rögzített részéhez, minden orsónál bizonyos hossznyi, mondjuk 10–12 hüvelyknyi kártolt szálát tud készíteni, amit ezután visszahúz és fonalat fon belőle; amint ezzel kész van, feltekeri a fonalat az orsókra, megint közelebb tolja a kocsit, mint előtte is, és újabb kártolt szálakat készít.

E kártolt szálakat a csomózó bal kezébe veszi, egyszerre körülbelül húszat. Egyik végétől számítva nagyjából négy hüvelykre megfogja őket, a másik végüket lelógatja; azokat jobb kezébe fogja, egyszerre egyet, csomózás céljából, és a kártolt szálak végeit nagyjából 2 hüvelyk hosszán egymásra fekteti, majd tenyerével összesodorja őket egy vászondarabon. Ez nagy szakértelmet igényel, hogy mindig jól ellássa a fonót. Egy jó csomózó 30–40 orsót is el tud látni kártolt szálakkal.

A csomózó kezén egy nap igen sok kártolt szál megy keresztül; minden csomózás három vagy négy sodrást igényel, három-négy hüvelyk területen; a szálak durva felületen végzett összesodródása során a kéz folyamatos dörzsölődése lenyúzza a bőrt, és véresre marja az ujjakat. A csomózó a munkavégzéshez jobb lábát előre teszi, és jobb oldalát fordítja a keret felé: a csomózáshoz a gép mentén mozog, nem előre vagy hátra, hanem – mindig jobb oldalát fordítva a gép felé – csúszó mozgást végez. E testtartásban van egész nap, keze, lába és szeme folyamatosan mozog. Könnyen belátható, hogy a testsúlya elsősorban jobb térdére nehezedik, így majdnem mindig ez az ízület adja meg magát először.

Sokat dolgoztam a fonógépnél, amíg már alig bírtam hazamenni; ekkoriban az emberek, akik látták, hogyan csoszogok, megállítottak az utcán, és azt tanácsolták, ne dolgozzak többé a gyárakban – ám ez nem rajtam múlt. A nap folyamán gyakran számoltam a perceket, kiszámítottam, hány órát kell még dolgoznom; esténként a következő napra készültem, olajjal kenegtettem térdemet, bokámat, könyökömet, csuklómat és így tovább. Lefeküdtem, álomba sírtam magam, és imádkoztam, hogy az Úristen vegyen magához, mielőtt felvirradna a reggel. [...]

Lábam eltorzult. A legkönnyebb testtartásban, amikor a lábak nagyjából 14 hüvelyk távolságban vannak egymástól, a térdék és a combok összenyomódnak, így a lábak mintegy boltívet képeznek a test megtartása érdekében. A lábak behajlításából és görbületéből következik az első baj: az erek romlása. Az elégtelen vérkeringés újabb súlyos bajt okoz: kiszárad a csontvelő. Ezután gyengülni kezdenek a csontok.

1840 tavaszán fájdalmas tüneteket kezdtem tapasztalni jobb csuklómban, amelyek ízületeimnek a gyári munka okozta általános gyengeségéből fakadtak. A gyulladás és a fájdalom egyre nőtt, és noha kikértem az orvosok tanácsát, minden hiábavaló volt; majd miután már egy ideje nem tudtam dolgozni és forrásaim elapadtak, be kellett feküdnöm a Szent Tamás kórházba, ahol nagyon jó ellátást kaptam. Kisvártatva mindenki számára, aki csak megvizsgált, világossá vált, hogy hamarosan

vagy a kezemtől kell elbúcsúznom, vagy az életemtől. A kórház sebészei konzultációt tartottak, és arra a következtetésre jutottak, hogy az amputáció elkerülhetetlen. Július 18-án megoperáltak. Kezemet kicsivel könyök alatt amputálták. Ez a tervem is, amellyel ki akartam törni a nyomorból, hogy elkerülhessem a dolgházat, romba dőlt és összetört..

William Dodd interjút készített John Reeddel, Richard Arkwright volt alkalmazottjával a „The Factory System: Illustrated” (A gyárrendszer: illusztrált kiadás) című könyvében (1842)

John Reed sajnálatos módon eltorzult testű fiatalember, aki Cromfordban él. Így meséli el szívfacsaró történetét: „Kilencévesen kezdtem Arkwright úr textilgyárában dolgozni. Akkor még szép, egészséges, erős fiú voltam, minden tagom egyenes volt. Eleinte 2 shillinget kaptam hetente, 72 óra munkáért. Tíz évig dolgoztam a gyárban, fokozatosan emelték a béremet, míg elértem a heti 6 shilling 3 pennyt; ez volt a legmagasabb bérem.. Lassan megnyomorodtam, mire 19 éves lettem, már képtelen voltam a gép mellett állni, és arra kényszerültem, hogy abbahagyjam a munkát. Összes keresetem körülbelül 130 shilling volt, és ezért az összegért száanalomra méltó nyomorékot csináltak belőlem, ahogy láthatja, és azok, akik munkám hasznát learatták, egyetlen penny nélkül zavartak el.”

Íme egy fiatalember, akit a természet keménykötésűnek szánt, élete virágjában megnyomorítva, minden földi reményétől mindörökre megfosztva! Olyan nyomorék, amelyet ritkán láttam. Nem tud anélkül állni, hogy egyik kezében botot ne tartana, másikkal egy széken ne támaszkodna. Lábai mindenféle módon kicsavarodtak. Teste homlokától térdéig meggörbült, hasonlatosan egy C betűhöz. Nem merne elmenni hazuról, ha tudna sem; az emberek olyannyira megbámulják. Most gyermekek első cipőinek készítését tanulja, és azt reméli, hogy ebből meg tud majd élni.

Számos sétát tettem e gyönyörű és romantikus környéken, láttam egy pompás kastélyt és más épületeket, amelyek az Arkwright-család tulajdonában vannak, és nem tudtam nem összehasonlítani gondolatban e tehetős család jelenlegi körülményeit az alapító 1768-as szerény helyzetével. Azt várnánk, hogy akik ilyen gazdagságba és magasságokba emelkedtek, tanúsítanak némi együttérzést szegény nyomorékjaik irányába. Ha ehhez csak az kell, hogy megmutassák nekik e nyomorékokat, és eddig senki sem hívta fel figyelmüket rájuk, úgy remélem és bízom benne, hogy ezúton értesülnek John Reed esetéről.

4. CSAPAT

1. [David Bywater](#) 1815-ben született Leedsben. Bywaterrel 1832. április 13-án készített interjút Michael Sadler és alsóházi bizottsága. Elmesélte, milyen hosszan kellett dolgoznia: „Hétfőn hajnali egykor kezdtük a munkát, és reggel nyolcig dolgoztunk, ekkor volt a reggeli ideje; ekkor félórás szünetet kaptunk; majd folytattuk a munkát délig, amikor félórás szünetünk volt, hogy ihassunk; végül éjjel fél tizenkettőkor hagytuk abba, másfél órát pihenhattünk éjfél tájt; ezután ismét dolgoztunk reggelig, amikor félórás szünetet tarthattunk; majd megint folytattuk délig, ebédidőig, majd volt egy órás szünetünk; azt követően kedd délután ötig dolgoztunk, majd félórás szünetet kaptunk, hogy ihassunk; ezután megint folytattuk, éjjel tizenegy után pedig nyugovóra tértünk szerda reggel ötig.” Bywater azt állítja, ez okozta testi torzulásait: „Teljesen elgörbítette a térdemet.”

Kérdés: Hány évesen kezdett éjszakai műszakban dolgozni a gőzölő részlegben?

Válasz: Még nem voltam tizenéves.

Kérdés: Elmondaná a bizottságnak, hogyan zajlott a munkavégzés, amikor hosszú műszakra osztották be?

Válasz: Hétfőn hajnali egykor kezdtünk, aztán reggel nyolcig, a reggeli idejéig folytattuk; ekkor félórás szünetet kaptunk; majd folytattuk a munkát délig, amikor félórás szünetünk volt, hogy ihassunk; végül éjjel fél tizenkettőkor hagytuk abba, másfél órát pihenhattunk éjfél tájt; ezután ismét dolgoztunk reggelig, amikor félórás szünetet tarthattunk; majd megint folytattuk délig, ebédidőig, majd volt egy órás szünetünk; azt követően kedd délután ötig dolgoztunk, majd félórás szünetet kaptunk, hogy ihassunk; ezután megint folytattuk, éjjel tizenegy után pedig nyugovóra tértünk szerda reggel ötig.

Kérdés: Ekkor hazament?

Válasz: Nem, a gyárban aludtunk.

Kérdés: Hogyan aludtak a gyárban?

Válasz: Levettük a ruhánkat, kivéve az inget, és bevacoltuk magunkat a gyár legmelegebb részébe, a lehető legszárazabb szövetek közé.

Kérdés: Állva fogyasztották el az ételüket?

Válasz: Igen, az elemőzsiás kosarainkat a dobozokra raktuk.

Kérdés: Tökéletesen működtek a végtagjai, amikor elkezdte ezt a hosszú, kimerítő munkát?

Válasz: Igen.

Kérdés: Milyen hatással volt a munka a végtagjaira?

Válasz: Teljesen elgörbítette a térdemet.

Kérdés: Ha nem lett volna hajlandó hosszú műszakban dolgozni, és csak kevesebbet szeretett volna dolgozni, a helyén maradhatott volna?

Válasz: Haza kellett volna mennem. Azonnal elküldtek volna.

Kérdés: Hallott valamit arról, hogy mi lesz a következménye, hogy tanúskodott?

Válasz: A felügyelőm azt mondta a testvéremnek, hogy ha Londonba jövök, sem nekem, sem neki nem lesz többet munkája. A testvérem azt mondta, nem tehet róla, de szerintem az első adandó alkalommal, amikor nem neki tetszően végzi a munkáját, el fogja bocsátani; mert ha egy családban dolgozik az ember, és valaki valamit rosszul csinál, az egész családnak mennie kell.

2. [Sarah Carpenter](#) egy üvegfüvő lánya volt. Amikor nyolc éves volt, meghalt az édesapja és a család a bristoli szegényházba került. Sarah később így emlékezett erre: „A bátyámat, sok más gyerekhez hasonlóan, nagy csoportokban vitték el a bristoli szegényházból. Édesanyám két évig nem tudta, hol van. Az éjszaka kellős közepén, tudta nélkül vitték el, a község tisztviselői pedig soha nem árulták el neki, hol van.”

Néhány évvel később követte bátyját, és ő is a Cressbrook Millben kezdett dolgozni: „Szokásos ételük a zabpogácsa volt. Vastag és darabos volt. A zabpogácsát bödönökbe tették, majd forralt tejet és vizet öntöttek rá. Ez volt a reggeli és a vacsora. Az ebéd krumplifőzelék volt, itt-ott főtt szalonnadarabokkal, olyan sűrű, hogy alig bírtuk megenni, pedig olyan éhesek voltunk, hogy bármit megettünk volna. Teát vagy vajat soha nem láttunk. Egy évben egyszer kaptunk sajtot és barna kenyeret. Csak napi háromszor kaptunk ételmet, pedig hajnali ötkor keltünk és este kilencig dolgoztunk.”

A büntetés rettentő szigorú volt a gyárban: „A kártólómester neve Thomas Birks volt, de mindenki csak úgy nevezte, hogy Tom, az Ördög. Nagyon rossz ember volt – a gazda arra ösztönözte, hogy bánjon rosszul a munkásokkal, különösen a gyerekekkel. Gyakran láttam, ahogy tizenhét–tizennyolc éves nagylányokról lehúzta a ruhát, a térdére fektette őket és a férfiak és fiúk szeme láttára elverte őket. Mindenki félt tőle. Még beszélni sem engedett minket. Egyszer lebetegedett, és mi nagyon örültünk. Azt kívántuk, bárcsak meghalna.”

Néhány gyerek megpróbált elszökni: „A munkaidőn túl mindig bezártak minket, nehogy valaki megszökjön. Egy nap nyitva maradt az ajtó. Charlotte Smith azt mondta, hogy kivezet minket, ha követjük. Kiment, de senki nem ment utána. A gazda rájött erre és behívatta. Megragadott egy éles kést, megmarkolta a haját és tövig levágta. Az volt a szokásuk, hogy levágták a haját azoknak a lányoknak, akiket rajta kaptak, hogy fiúkkal beszélgetnek. A hajnyírás rettentő büntetés volt. Jobban féltünk tőle, mint bármi mástól, hiszen a lányok büszkék a hajukra.”

Sarah Carpenterrel James Rayner Stephens készített interjút 1849 nyarán. Sarah élettörténete, melyben beszámol a gyermekkorában Cressbrook Mill-i gyárban végzett munkáról, az Ashton-i Hírmondóban (Ashton Chronicle) jelent meg, 1849. június 23-án.

5. CSAPAT

Robert Blincoe emlékiratai (1828) – [SZEMELVÉNYEK A KÖNYVBŐL](#)

1799 nyarán az a hír járta, hogy megállapodás születik az egyházfelügyelők, a St. Pancras szegényház és egy Nottingham melletti nagy textilgyár között. A gyerekeknek azt mondták, hogy amint megérkeznek a textilgyárba, hölgyek és urak válnak belőlük: marhapecsenyén és szilváslepényen élnek, gazdáik lován lovagolhatnak, ezüstórát hordanak, és zsebeik pénzzel lesznek kitömve. 1799 augusztusában nyolcvan, hétéves, vagy hétéves korúnak mondott fiú és lány vált községi tanonccá, egészen huszonegy éves koráig. [...]

A fiatal idegeneket egy tágas terembe vezették, ahol hosszú, keskeny asztalok és fapadok álltak. Leültették őket az asztalokhoz – külön a fiúkat és külön a lányokat. Az eléjük tett vacsora kékes színű zabkásából állt. A kenyér részben rozsból készült, nagyon fekete volt és olyan puha, hogy alig bírták lenyelni, úgy hozzáragadt a fogaikhoz. Hát hol a marhapecsenye és szilváslepény, gondolta magában.

Megérkeztek az iparostanoncok. A fiúkon csupán ing és nadrág volt. Durva szövetű ingük a nyaknál teljesen nyitott volt, hajuk úgy állt, mintha csak nagyritkán, vagy talán soha nem fésülnék. A lányok, a fiúkhoz hasonlóan, cipő és harisnya nélkül. Első alkalommal néhány régi tanonc vetett egy pillantást az idegenekre, a többség azonban először a vacsoráját kereste – újkrumpli, melyet a konyhából a közös helyiségbe nyíló csapóajtónál osztottak ki.

Az asztalokon nem volt terítő, amihez az újonnan jövők már hozzászoktak a szegényházban, de nem voltak tányérok, kések és villák sem. Jelzésre a tanoncok a csapóajtóhoz tódultak, és egyenként, ahogy utat törtek maguknak, megkapták az adagjukat, majd visszavonultak a helyükre az asztalhoz. Blincoe elképedve nézte, ahogy a fiúk felhúzzák az ingüket, és két kezükkel tartva oda kapják az ebédnek szánt forró főtt krumplit. A lányok – kevésbé illetlenül – koszos, zsíros kötényüket tartották, melyek teljesen át voltak itatva zsírral és porral, majd kimért adagjukkal, amilyen gyorsan csak tudtak, helyükre iramodtak, ahol kiéhezve befalták az ételt, és nyugtalanul lesték, hol találnak többet. A következő pillanatban az éhes tömeg az újonnan jöttek asztalaihoz szaladt és mohón befalt minden egyes kenyérmorzsát és zabkásamaradékot, amit azok meghagytak. [...]

A szoba, ahol Blincoe-t és még néhány fiút elhelyeztek, pár lépcsővel feljebb volt. Az ágyhelyek jázolszerűséghez hasonlítottak, a kamrában körben, két sorban helyezkedtek el. Két tanoncra jutott egy ágy. A kormányzó magához hívta az idegeneket és egyenként kiosztotta nekik ágyukat és alvótársukat; egyik újonnan jövőnek sem engedte meg, hogy egy másik újonccal aludjon egy ágyban. Blincoe ágycimborája kábultan ugrott be az ágyba, és anélkül, hogy egy imát, vagy bármit is mondott volna, elaludt még azelőtt, hogy Blincoe levetkőzhetett volna. Amikor bekúszott az ágyba, az olajos ruhákból és álmos társának zsíros vackából áradó bűztől majdnem felfordult a gyomra. [...]

Blincoe-t egy olyan terembe osztották be, ahol egy Smith nevű ember felügyelt. Az első, számára kijelölt feladat abból állt, hogy felvegye a földről a leesett gyapjúdarabokat. Mi sem tűnt könnyebbnek, ő pedig nagy szorgalommal látott neki, noha rettegett a gépek örvénylő mozgásától és zajától, emellett a port és finoman szálló pihét sem viselte jól, amelytől majdnem megfulladt. Nem volt hozzászokva a bűzhez, ezért hamarosan émelyegni kezdett, a folyamatos görnyedéstől pedig a háta is fájt. Blincoe ezért vette a bátorságot és leült, ez a hozzáállás azonban, mint az hamarosan ki is derült számára, szigorúan tilos volt a pamutgyárakban. Smith, a felügyelője, rászólt, hogy állva kell maradnia. Így is tett, egészen tizenkettőig, hat és fél órán keresztül, egyetlen megszakítás nélkül.

EURÓPAI TÖRTÉNELEM HÁZA

Miután Blincoe egy ideig a leírt munkakörben dolgozott, előléptették egy fontosabb munkakörbe: fonalgombolyító lett. Mivel a padlón állva túl alacsony volt a kijelölt munkához, egy téglára állították. Bármennyire is erőlködött, nem tudott lépést tartani a géppel. Hiába mondogatta a szegény gyermek, hogy képtelen gyorsabban mozogni. A felügyelő kegyetlenül verte. Többi tanoncársával együtt Blincoe teljesen ki volt szolgáltatva felügyelői jóindulatának, akik – tapasztalata szerint – jórészt kegyetlen, vérengző, írástudatlan gazfickók voltak. Blincoe Baker úrhoz, a vezetőhöz fordult panaszával, aki csupán ennyit mondott neki: „végezd jól a munkádat, és akkor nem fognak verni”. A felügyelőnek, akinek a kezeire volt bízva, bizonyos mennyiségű munkát meghatározott időn belül kellett elvégeztetnie. Ha egy gyerek nem végezte el a rá kiszabott feladatot, a felügyelőn kérték számon a hibát, és elbocsátották.

Egy William Palfrey nevű kovács, aki Littonban lakott, abban a helyiségben dolgozott, ahol Blincoe-t alkalmazták. Nagyon megviselte a fiúk sikoltozása és kiabálása. Blincoe elmesélése szerint gyakran emberi vér folyt le a felsőbb emeletekről a lentiekre. Mivel képtelen volt hallgatni a gyerekek kiáltozását, dörömbölni kezdett a padlón, de olyan erőteljesen, hogy kénytelenek legyenek felfigyelni az őrök, majd azt kiabálta: „Szégyen, szégyen! Ölitek a gyerekeket?”. Ezzel a viselkedésével az emberséges kovács visszafogta a könyörtelen felügyelők kegyetlenkedéseit egészen addig, amíg az üzletében tartózkodott. Este hétkor azonban hazament, és amint Woodward, Merrick és Charnock megtudták, hogy Palfrey elment, kímélet nélkül ütötték-verték a tanoncokat. [...]

Egy Mary Richards nevű lány, akit rendkívül szépnek tartottak, amikor elhagyta a szegényházat, és aki akkor alig volt tízéves, egy cérnázógép mellett dolgozott, amely alatt, a padlótól mintegy egy lábnyira egy vízszintes rúd volt, mely a felette lévő keretet forgatta. Egyik este történt, hogy a köténye a rúd köré tekeredett. A szegény lányt egy pillanat alatt berántotta és a földhöz csapta egy ellenállhatatlan erő. Szívet tépő kiáltást hallatott. Blincoe odafutott hozzá, és vergődve, tehetetlenül nézte az iszonyú jelenetet. Látta, ahogy körbe-körbe tekeredik a rúdon, hallotta, ahogy a karok, lábak, combok, stb. csontjai egymás után roppannak darabokra, szinte atomjaikra zúzva, ahogy a gép körbetekeri és egyre szorosabbra és szorosabbra húzza a testét a munkadarabok között, vére beborította az egész fonókeretet és végigfolyt a padlón, a feje, úgy tűnt, darabokra tört – végül szétroncsolt teste olyannyira beszorult a rudak és a padló közé, hogy mivel alacsony volt a vízszint és a kerek leálltak, megállt a főrúd. Amikor kihúzták, minden csontja törött volt, feje pedig szörnyűségesen összezúzva. Nem volt élet benne, amikor elvitték.